

Jiné

Někteří pacienti zneužívají nebo nadužívají i léčiva, která primárně závislostní potenciál nemají nebo u je u nich popisován pouze kazuisticky. Týká se to skupiny antiparkinsonik, laxativ, dekongescentů (sanorinismus), případně některých antidepresiv či antipsychotik.

U pacientů užívajících **dopaminergní anti-parkinsonika** je relativně dobře zdokumentován tzv. **dopaminergní dysregulační syndrom**, tj. samovolné kompulzivní navyšování dopaminergní medikace, což může sekundárně vést k jejím nežádoucím účinkům (riziko vzniku manické nebo psychotické epizody, hypersexualita, porucha kontroly impulsů aj.) (21). Ojedinele se v praxi setkáváme také s jedinci, kteří nadužívají **biperiden** nebo trvají na jeho užívání bez zjevné indikace. V literatuře jsou popisovány kazuistiky pacientů závislých na biperidenu, který je zřejmě zneužíván za účelem redukce antipsychotiky navozené anhedonie (22).

Antidepresiva se rovněž neřadí mezi léky se závislostním potenciálem, ale po jejich vysazení mohou pacienti pociťovat tzv. syndrom z vysazení (discontinuation syndrome), který ale nemusí znamenat, že je pacient závislý. Může se projevovat motáním a bolestí hlavy, nespavostí, paresteziemi, depersonalizací, podrážděnos-

tí aj. Většinou má mírný průběh a po 1–2 týdnech odezní. Problematické je, že může být zaměněn za relaps (např. úzkostné problematiky) a v antidepresivní terapii je poté mylně pokračováno (23). Lze mu do jisté míry předcházet pomalou detitrací látky. Mezi antidepresivy má zřejmě nejvyšší potenciál závislosti tianeptin, který má také od ostatních látek zcela odlišný mechanismus účinku. Původně se mělo za to, že zvyšuje zpětné vychytávání serotoninu, ale recentně byl popsán i slabý agonismus na μ receptorech, čímž sekundárně zvyšuje dostupnost dopaminu v limbickém systému a moduluje glutamatergní transmisí (24). Tento mechanismus také vysvětluje potenciální vznik závislosti. V odborné literatuře je popsáno mnoho kazuistik týkajících se závislosti na tianeptinu, nebo situace, kdy si závislí na jiných návykových látkách (zejm. opiátech) tlumili odvykací syndrom právě tianeptinem (25). V ČR má tianeptin pověst antidepresiva vhodného pro osoby závislé na alkoholu, ačkoliv je v jeho SPC dokonce uvedeno mezi méně častými nežádoucími účinky zneužívání léku a závislost, zvláště u osob do 50 let věku s anamnézou závislosti alkoholu a na lécích (26).

V zahraničních kazuistických zdrojích je také citovaný potenciál quetiapinu, **antipsychotika** 2. generace, vyvolávat závislost, případně je

zaznamenán i nárůst případů zneužívání quetiapinu mimo jeho indikace, často u osob s polymorfním abúzem, a je proto vhodné vést tento fakt v patrnosti (27).

Závěr

Závislost na lécích zůstává v České republice významným veřejným zdravotním problémem. Navzdory stávajícím preventivním opatřením zaznamenáváme neustálý nárůst spotřeby a míry zneužívání léčiv se závislostním potenciálem, včetně skupiny adolescentů. Poukazuje to na nutnost komplexnějšího přístupu. Efektivní prevence vyžaduje spolupráci napříč zdravotnickým, sociálním a právním sektorem. Tato problematika by měla být tedy ve středu zájmu každého zdravotníka, který je s touto populací v kontaktu. Jedním z konkrétních a v praxi lehce dosažitelných preventivních opatření je možnost nahlázení do lékového záznamu, díky kterému lze v některých případech potenciální problematické užívání léčiv odhalit a řešit je, či mu částečně předcházet.

Do budoucna je nutné vytvořit odolnější a účinnější rámec pro boj proti zneužívání léčiv a jeho souvisejícím zdravotním a sociálním výzvám.

LITERATURA

- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti: Souhrnná zpráva o závislostech 2023. Available from: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocní-zpravy/souhrnna-zprava-o-zavislostech-v-ceske-republice-2023/>.
- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti: Zpráva o problematice užívání psychoaktivních léků v České republice 2023. Available from: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocní-zpravy/zprava-o-problematice-uzivani-psychoaktivnich-leku-v-ceske-republice-2023/>.
- Nutt D. Addiction. Oxford: Oxford psychiatric library. Oxford University Press; 2013. ISBN 978-0-19-968571-4.
- Cummins-Beebe PN, Chvilicek MM, Rothenfluh A. The Stage-Based Model of Addiction—Using Drosophila to Investigate Alcohol and Psychostimulant Responses. *International Journal of Molecular Sciences*. 2023;24(13):10909. <https://doi.org/10.3390/ijms241310909>.
- Bečková I, Višňovský P. Farmakologie drogových závislostí. Praha: Karolinum; 1999. ISBN 80-7184-864-6.
- Salzman C, et al. Benzodiazepine Dependence, Toxicity, and Abuse: A Task Force Report of the American Psychiatric Association. Published by: American Psychiatric Association Washington, DC; 1990. ISBN 0-89042-228-1.
- Wilkes S. The use of bupropion SR in cigarette smoking cessation. *Int J Chron Obstruct Pulmon Dis*. 2008;3(1):45-53. doi: 10.2147/copd.s1121. PMID: 18488428; PMCID: PMC2528204.
- Mravčík V. Substituční léčba závislosti na opioidech v ČR: Kritický pohled. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2019;115(2):53-58.
- Zhong G, Wang Y, Zhang Y, et al. Association between Benzodiazepine Use and Dementia: A Meta-Analysis. *PLoS One*. 2015 May 27;10(5):e0127836. doi: 10.1371/journal.pone.0127836. PMID: 26016483; PMCID: PMC4446135.
- S3-Leitlinie „Demenzen“ (Langversion – Januar 2016). Available from: https://dnvp9c1uo2095.cloudfront.net/cms-content/S3-Leitlinie_Demenzen_Langversion_2023_11_28_Final_1701248604534.pdf.
- Wu CC, Liao MH, Su CH, et al. Benzodiazepine Use and the Risk of Dementia in the Elderly Population: An Umbrella Review of Meta-Analyses. *J Pers Med*. 2023 Oct 12;13(10):1485. doi: 10.3390/jpm13101485. PMID: 37888096; PMCID: PMC10608561.
- Oulis P, Konstantakopoulos G. Pregabalin in the Treatment of Alcohol and Benzodiazepines Dependence. *CNS Neuroscience and Therapeutics*. 2010;16:45-50.
- Park TW. Benzodiazepine use withdrawal. *UpToDate*. 2024. Available from: www.uptodate.com.
- Chval J. Závislost na zolpidemu. *Psychiatr. pro Praxi*. 2009;10(5):239-240.
- Hrnčiarová J. Závislost u dospělých s poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD). *Psychiatr. praxi*. 2021;22(1):17-24.
- Bakouni H, Sharafi H, Bahreman A, et al. Bupropion for treatment of amphetamine-type stimulant use disorder: A systematic review and meta-analysis of placebo-controlled randomized clinical trials. *Drug and Alcohol Dependence*. 2023; 253. ISSN 0376-8716.
- Mohr P, et al. *Klinická psychofarmakologie*. Praha: Maxdorf; 2017: 441-443.
- Prášil V, Prášilová M. Pregabalin jako zneužívaná substance: kazuistiky léčby závislosti. *Psychiatr. praxi*. 2023;24(2):109-111.
- Ishikawa H, Takeshima M, Ishikawa H, et al. Pregabalin withdrawal in patients without psychiatric disorders taking a regular dose of pregabalin: A case series and literature review. *Neuropsychopharmacol Rep*. 2021 Sep;41(3):434-439. doi: 10.1002/npr2.12195. Epub 2021 Aug 12. PMID: 34382380; PMCID: PMC8411313.
- Bonnet U, Scherbaum N. Über das Abhängigkeitspotential von Gabapentinoiden [On the risk of dependence on gabapentinoids]. *Fortschr Neurol Psychiatr*. 2018 Feb;86(2):82-105. German. doi: 10.1055/s-0043-122392. Epub 2017 Nov 27. PMID: 29179227.
- Menšíková K, Nestršil I, Prašková JP. Behaviorální komplikace dopaminergní terapie v pokročilé fázi Parkinsonovy nemoci. *Neurol. praxi*. 2013;14(2):92-95.
- Espi Martinez F, Espi Forcen F, Shapov A, et al. Biperiden dependence: case report and literature review. *Case Rep Psychiatry*. 2012;2012:949256. doi: 10.1155/2012/949256. Epub 2012 May 30. PMID: 22937420; PMCID: PMC3420523.
- Wilson E, Lade, M.A. review of the management of antidepressant discontinuation symptoms. *Ther Adv Psychopharmacol*. 2015 Dec;5(6):357-68. doi: 10.1177/2045125315612334. PMID: 26834969; PMCID: PMC4722507.
- Alamo C, García-García P, Lopez-Muñoz F, et al. Tianeptine, an atypical pharmacological approach to depression. *Rev Psiquiatr Salud Ment (Engl Ed)*. 2019 Jul-Sep;12(3):170-186. English, Spanish. doi: 10.1016/j.rpsm.2018.09.002. Epub 2019 Jan 3. PMID: 30612921.
- Hýža M, Čechová M. Abúzus tianeptinu. *Psychiatr. praxi*. 2014;15(2):75-76.
- SPC léčivého přípravku Coaxil. Available from: www.sukl.cz.
- Kim S, Lee G, Kim E, Jung H, et al. J. Quetiapine Misuse and Abuse: Is it an Atypical Paradigm of Drug Seeking Behavior? *J Res Pharm Pract*. 2017 Jan-Mar;6(1):12-15. doi: 10.4103/2279-042X.200987. PMID: 28331860; PMCID: PMC5348850.